

การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนอย่างยั่งยืน ตำบลจี่วราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

วารางคณา นิมิเจริญ โชคดี ศรีสมบัติ ชีรดา ร่องรัตน์ และแมนฤทธิ์ เต็งยะ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

*Corresponding author: chokdee.sri@rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

จากการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อบริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมดั้งเดิมของชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ งานวิจัยนี้จึงเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและทำความเข้าใจบริบทของชุมชนโดยรอบพื้นที่ในหลากหลายมิติ ทั้งด้านวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม รวมถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อสะท้อนความต้องการที่มีต่อพื้นที่สร้างสรรค์ 2) ออกแบบด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน และ 3) สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกันในกลุ่มเยาวชน คนในพื้นที่ และหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การบริหารจัดการและดูแลพื้นที่อย่างยั่งยืน งานวิจัยบูรณาการแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชน การออกแบบแบบมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน (co-creation) และการสร้างสรรค์พื้นที่ (placemaking) เพื่อส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมและพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์อีกทั้งเตรียมพร้อมการขยายตัวของเมืองที่จะทำลายบริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และเวทีเสวนาร่วมกับคนในชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์และพัฒนาแนวคิดการออกแบบเชิงสถาปัตยกรรมและกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาสามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ด้านสิ่งแวดล้อม) เพื่อสร้างพื้นฐานความเป็นอยู่ที่ดีและต่อยอดสู่การท่องเที่ยว 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านความร่วมมือ (ด้านสังคม) โดยตำบลจี่วรายเป็นชุมชนเข้มแข็งที่ได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่องและ 3) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน (ด้านเศรษฐกิจ) ซึ่งเป็นช่องทางในการสร้างรายได้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น ผลลัพธ์จากงานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชน ตลอดจนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : 1. ชุมชน 2. วัฒนธรรม 3. พื้นที่สร้างสรรค์ 4. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

Sustainable development of community cultural tourism in Ngiw Rai, Nakhon Chai Sri, Nakhon Pathom

Warangkana Nimcharoen, Chokdee Srisombat*, Theerada Rongratana, and Manrit Tengya
*Faculty of Architecture and Design, Rajamangala University of Technology Rattanakosin,
Nakhon Pathom 73170, Thailand*

*Corresponding author: chokdee.sri@rmutr.ac.th

Abstract

Rapid urban expansion inevitably impacts the traditional cultural and environmental contexts of local communities. Consequently, this research adopts a mixed-methods approach, integrating qualitative, quantitative, and action research. The objectives are three-fold: 1) to understand multifaceted community contexts—encompassing lifestyle, social, economic, cultural, and architectural dimensions—while establishing participatory processes to reflect needs for creative spaces; 2) to design architecture and landscapes aligned with community engagement data; and 3) to foster a collective sense of ownership among youth, residents, and local authorities, leading to sustainable area management. The study integrates community culture, participatory design, sustainable tourism, and cultural landscapes through co-creation and placemaking. These approaches aim to empower the community in cultural landscape design and creative activity development, while preparing for the effects of urban expansion that threaten cultural and environmental contexts. The methodology involves data collection through interviews and community forums to analyze and develop architectural design concepts and activities that reflect community identity. The findings reveal three primary development dimensions: 1) cultural landscape development (environmental) to improve well-being and promote tourism; 2) strengthening community through collaboration (social), highlighting Ngiw Rai as a resilient community continuously supported by public and private sectors; and 3) community-based cultural tourism development (economic) to generate income, while preserving local identity. The outcomes provide practical guidelines for local authorities in public space planning and development, serving as a model for participatory processes in sustainable urban conservation and development.

Keywords: 1. Community 2. Culture 3. Creative space 4. Sustainable tourism

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกชุมชน ไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีหรือส่งผลกระทบในด้านลบ ยิ่งในพื้นที่ใกล้เมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานคร กระแสการพัฒนาเมือง การขยายตัวของธุรกิจและวัฒนธรรมสมัยใหม่ ล้วนส่งผลให้ชุมชนดั้งเดิมต้องเผชิญกับความท้าทาย วิถีชีวิต ประเพณี และอาชีพดั้งเดิมค่อย ๆ เลือนหายไป ขณะเดียวกันทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เคยเป็นจุดแข็งของพื้นที่ก็กำลังถูกลดทอนความสำคัญลง การส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าในศักยภาพของตนเอง ผ่านการพัฒนาต่อยอดจากต้นทุนทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถยืนหยัดและเติบโตอย่างมีเอกลักษณ์ พร้อมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้ผู้คนจากภายนอกได้เข้ามาสัมผัส เรียนรู้ และมีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะสร้างทั้งรายได้และความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนเอง

ตำบลจี่วราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพโดดเด่นทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และการพัฒนาเมือง ชุมชนจี่วรายมีภูมิหลังเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตริมน้ำ เส้นทางการค้าทางน้ำ เส้นทางสู่พระปฐมเจดีย์ พื้นที่เกษตรกรรม และสถาปัตยกรรมท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำท่าจีน ผสานกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อให้เกิดชุมชนมาตั้งแต่อดีต ในปัจจุบันตำบลจี่วรายกำลังเผชิญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่หลายโครงการ เช่น รถไฟฟ้าชานเมืองสายสีแดงอ่อน (นครปฐม บางซื่อ ฉะเชิงเทรา) โครงการทางหลวงพิเศษสายบางใหญ่ กาญจนบุรี (M81) และโครงการสะพานข้ามแม่น้ำนครชัยศรี ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในเชิงโอกาสและความท้าทาย หากชุมชนขาดการเตรียมพร้อมและการมีส่วนร่วม อาจนำไปสู่ปัญหาการสูญเสียเอกลักษณ์และคุณค่าของพื้นที่ในระยะยาว แนวคิดสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืน คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ควบคู่กับการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์และนำไปสู่การพัฒนาที่ตอบโจทย์บริบทของพื้นที่จริง

คณะผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่ศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนจี่วราย โดยเน้นการอนุรักษ์คุณค่า

เชิงวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อสร้างรายได้ เพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ และสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ต่อยอดให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจบริบทของชุมชนและผู้คนโดยรอบพื้นที่สร้างสรรค์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ภูมิปัญญา รวมไปถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมความต้องการที่มีต่อพื้นที่สร้างสรรค์
2. เพื่อออกแบบด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้มาจากการบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน
3. เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันของพื้นที่ร่วมกันระหว่างเยาวชน คนในพื้นที่และหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ระยะยาวต่อไป

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

1. แนวคิดด้านวัฒนธรรมชุมชน

ชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมสามารถช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนสามารถรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกได้อย่างเหมาะสม บุญยิ่ง ประทุม (Boon-ying, 2023) ได้เสนอแนวคิดว่าการพัฒนาชุมชนคือการพัฒนาคน พัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและเป็นการส่งเสริมให้คนเป็นคนดี มีคุณภาพดี และมีคุณธรรม เมื่อชุมชนเกิดการพัฒนาแล้วก็จะสามารถสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม อันจะส่งผลให้เกิดความยั่งยืน ในทำนองเดียวกัน สุรวุฒิ ปัดไธสง (Padthaisong, 2002) ได้เน้นถึงบทบาทของวัฒนธรรมในการรับมือกับภัยคุกคามจากทุนนิยมที่ส่งผลกระทบต่อหลายชุมชน ทำให้ชุมชนต้องเข้มแข็งและมีเงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน ซึ่งมีหลายองค์ประกอบ ได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ความตระหนักในประโยชน์ส่วนรวม ความรักในถิ่นฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสัยทัศน์ร่วมกัน คุณธรรมที่ชุมชนยึดถือ ความเสมอภาคทางสังคม การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม

และความสามารถในการปรับตัวกับวัฒนธรรมภายนอก เงื่อนไขเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานที่ช่วยสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนและส่งเสริมให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (Chittangwatthana, 2005) ได้เสนอการเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว โดยแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬา และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม แนวทางนี้ไม่เพียงแต่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังสร้างรายได้และความภาคภูมิใจให้กับชุมชนอีกด้วย ชุมชนจึงควรเป็นตัวอย่างของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมีองค์ประกอบสำคัญหลายด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตของชาวบ้าน ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน รวมถึงวัฒนธรรมที่ยังคงความแข็งแกร่ง แนวทางการพัฒนาจึงควรเน้นการรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นควบคู่ไปกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในระยะยาว และยังคงไว้ซึ่งคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แท้จริง

2. แนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

“การมีส่วนร่วม” หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงประชาชน ชุมชนและเครือข่ายทุกรูปแบบในพื้นที่และการมีส่วนร่วมนั้น ดังที่ เมย์ธาวัน พลโยธี และคณะ (Polnyotee et al., 2022) ได้ใช้แนวคิดของโคเฮนและอ็พพอฟ ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนแบ่งได้เป็น 4 กระบวนการหลัก ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (decision making) 2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน (implementation) 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ (benefits) 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ (evaluation) เช่นเดียวกับสมบัติ นามบุรี (Namburi, 2019) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีส่วนสำคัญในการพัฒนา ก่อให้เกิดความยั่งยืนได้ เนื่องจากการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ควรจะเกิดขึ้นจากภายใน การรับรู้ของชุมชนซึ่งอาจเป็นแค่

บางส่วนเพื่อทำให้เกิดการพัฒนานั้นเหมาะสมกับชุมชน พัฒนาสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจากการตระหนักของคนในชุมชน เพื่อเกิดจิตสำนึกร่วมกันของชุมชนเอง

3. แนวคิดด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (cultural landscape) คือ แนวทางการจัดพื้นที่ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ทางกายภาพที่ประกอบด้วย ธรรมชาติ และองค์ประกอบที่ถูกสร้างโดยมนุษย์ซึ่งถูกทับซ้อนกันลงบนภูมิทัศน์และสร้างลักษณะเฉพาะลงบนพื้นที่นั้น ๆ เป็นการสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับมนุษย์โดยแสดงร่องรอยไว้ในภูมิทัศน์ (Lennon & Mathews, 1996, as cited in Chumruksa et al., 2019) โดยที่ เกรียงไกร เกิดศิริ (Kirdsiri, 2008) กล่าวถึงความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่าคือ การรับรู้สภาพทางสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่เกิดขึ้นโดยมีวัฒนธรรมเป็นผู้กระทำต่อสภาพทางกายภาพพื้นที่จากการจัดการของมนุษย์เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและยังมีการสะท้อนหรือบอกเล่าเรื่องราวอันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ และพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์อันมีคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามรดกทางวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงขอบเขตพื้นที่โดยรวมมากกว่าสถานที่จุดเดียว

ชุมชนภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้จำแนกออกเป็น 3 ประเภทตามระดับการจัดการของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม (Office of the National Culture Commission, Ministry of Culture & Faculty of Architecture, Silpakorn University, 2006) ได้แก่ 1) ชุมชนที่มีภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม ซึ่งมีการดำรงชีวิตร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลโดยไม่กระทบต่อระบบนิเวศ 2) ชุมชนที่มีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม โดยบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น 3) ชุมชนที่มีวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์ ซึ่งกำหนดลักษณะพื้นที่จากวัฒนธรรมทั้งในรูปแบบวัฒนธรรมจับต้องได้ เช่น สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน

4. แนวคิดด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับชุมชนนั้นมุ่งเน้นในการสร้างผลกระทบต่อทั้งความเปราะบางของเชื้อชาติหรือสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ในลักษณะของความยั่งยืนในทรัพยากรที่มี “ยั่งยืน” ถูกนิยาม

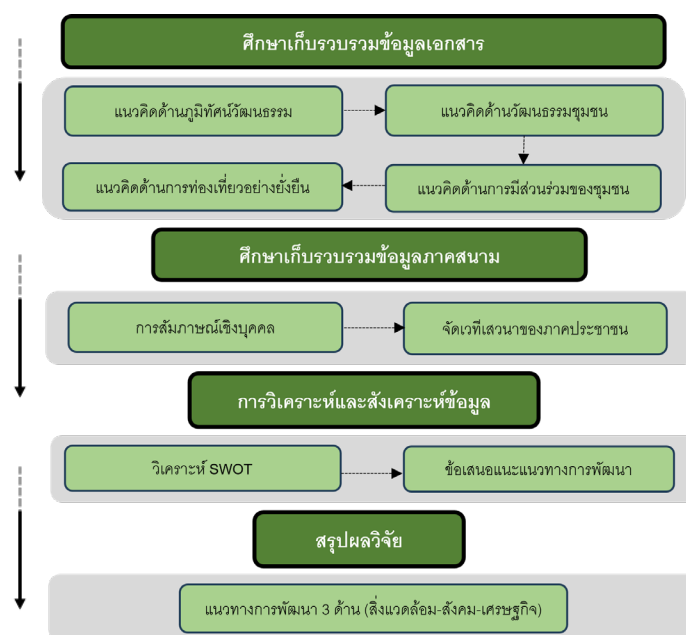
โดยคณะกรรมการการโลก ด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ ตลอดจนสหประชาชาติในประเทศไทย (United Nations Thailand, n.d.) มุ่งมั่นในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 เป้าหมาย โดยเน้นความสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเชิงพื้นที่ (SDG localization) เพื่อนำวาระการพัฒนาระดับโลกสู่ชุมชนท้องถิ่นให้บรรลุผลลัพธ์ตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ คณะทำงานสุขภาพคนไทย (Thai Health Working Group, 2011) พบว่าชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชน กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคีเอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหรือท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาอย่างยั่งยืนควรจะต้องประกอบด้วยทั้งการอนุรักษ์และพัฒนา ประสิทธิภาพทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพราะหัวใจของความยั่งยืนคือการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างสมดุล ซึ่งมีหลักการสำคัญในการสร้างการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนของสภาการท่องเที่ยวยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Council, 2019) มีหลักเกณฑ์ 4 ด้าน ดังนี้ 1) การจัดการความยั่งยืน คือ การ

จัดทำและใช้แผนยุทธศาสตร์ระยะยาวและมีแผนปฏิบัติการที่เหมาะสม 2) ยั่งยืนด้านสังคม-เศรษฐกิจ คือ การส่งเสริมและสนับสนุนโอกาสในการทำงานและการฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยว 3) ยั่งยืนด้านวัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม สร้างความตระหนัก ความภาคภูมิใจแก่คนรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดรักษา และ 4) ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม คือ การใช้งานทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงปัจจุบันและส่งต่อไปยังคนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดทั้ง 4 ด้านเป็นกรอบการวิจัยเชิงพื้นที่ ณ ตำบลจี่วราย โดยเริ่มต้นจากแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมและวัฒนธรรมชุมชน เพื่อถอดรหัสองค์ประกอบทางกายภาพ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ จากนั้นเชื่อมโยงสู่ภาคปฏิบัติผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยกระบวนการทำงานร่วมกัน (co-creation) และการสร้างสรรค์พื้นที่ (placemaking) เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคส่วนในท้องถิ่นร่วมออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์แท้จริง อันเป็นการปลูกฝังความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน และนำไปสู่การขับเคลื่อนแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่สมดุลทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจในระยะยาวอย่างเป็นระบบ ดังกรอบแนวคิดการวิจัย ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจบริบทของชุมชน สร้างความมีส่วนร่วม และนำไปสู่การออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะและความคิดสร้างสรรค์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้กำหนดกลุ่มผู้มีส่วนร่วมของโครงการเป็น 2 กลุ่มหลัก ดังนี้

1. กลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชุมชน ตำบลจัวราย อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นผู้ใช้งานและได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวมากที่สุด โดยประชากรในกลุ่มนี้ได้แก่ ผู้ค้าขายในพื้นที่ และผู้พักอาศัยในพื้นที่ใกล้เคียง
2. กลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นผู้ใช้งานที่มาจากพื้นที่อื่น ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวในพื้นที่และนักท่องเที่ยวนอกพื้นที่จังหวัดนครปฐม

เครื่องมือในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานควบคู่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งมิติทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชนในพื้นที่ตำบลจัวราย โดยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้

1. เชิงคุณภาพ (qualitative research) ประกอบด้วย
 - 1) การสังเกต ใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและมีส่วนร่วมเพื่อบันทึกพฤติกรรม วิถีชีวิตและลักษณะทางกายภาพ สถาปัตยกรรมของพื้นที่ตำบลจัวราย และ 2) การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการและประชาชนชาวบ้าน เพื่อทำความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์พื้นที่
2. เชิงปริมาณ (quantitative research) ใช้แบบสอบถามในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม และความ

ต้องการของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติและหาค่าร้อยละ

3. เชิงปฏิบัติการ (action research) เน้นการลงมือทำและสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในพื้นที่ (placemaking) แบบร่างการออกแบบเชิงทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารแนวคิดสถาปัตยกรรมระหว่างผู้วิจัยและชุมชนเพื่อปรับปรุงแบบผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน (co-creation) ใช้บันทึกผลจากการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์พื้นที่ร่วมกับเยาวชนและหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ กิจกรรมวาดภาพ หัวข้อ “จัวรายมีดี” เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ซึ่งนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์ผ่านการจัดประชุมชุมชน 2 ครั้ง และประชุมคณะผู้วิจัย 4 ครั้ง นำไปสู่แนวทางการออกแบบ โดยสามารถแบ่งออกเป็นผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาและทำความเข้าใจบริบทของชุมชนและผู้คนโดยรอบพื้นที่สร้างสรรค์ในมิติต่าง ๆ

จากการศึกษาภายใต้การตรวจสอบจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เพื่อความถูกต้องและเหมาะสมในเชิงสังคม ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนในตำบลจัวราย ได้แก่ ชุมชนตลาดเก่าจัวราย ชุมชนบ้านโรงหวดและสถานประกอบการในพื้นที่บริษัท โต้ง จำกัด ให้ความร่วมมืออย่างดีผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ การสำรวจแบบสอบถาม การพูดคุยรายบุคคล และความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนตำบลจัวราย ทำให้สามารถระบุปัญหา โอกาส และความต้องการของชุมชนได้อย่างชัดเจนผ่านการทำกระบวนการประชุมสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเวทีทั้งขนาดเล็ก กลางและใหญ่ ซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดียวกับการประชุมประจำปีของ อบต.จัวราย เมื่อได้ข้อมูลข้างต้นจึงนำไปสู่การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT analysis) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT analysis)

จุดแข็ง (strengths)	จุดอ่อน (weakness)
1. ชุมชนมีบุคลากรที่สนใจร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและมีความสามัคคี	1. พื้นที่ท่องเที่ยวหลายส่วนในตำบลไม่เชื่อมโยงกัน ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT analysis) (ต่อ)

จุดแข็ง (strengths)	จุดอ่อน (weakness)
- มีต้นทุนของชุมชน ได้แก่ ต้นทุนทางประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และบุคคล - พื้นที่อุดมไปด้วยความหลากหลาย สามารถสร้างจุดขาย เรื่องการท่องเที่ยวได้ - ในพื้นที่มีนักท่องเที่ยวสุขภาพและได้รับการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรม เดิน วิ่ง ปั่นจักรยาน อยู่สม่ำเสมอ	- ในพื้นที่บุคลากรส่วนใหญ่ที่อยู่ประจำเป็นผู้สูงอายุ ทำให้การทำกิจกรรมมีข้อจำกัด - ชุมชนขาดช่องทางในการสื่อสารและกระจายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น - เยาวชนรุ่นใหม่บางส่วนขาดความสนใจในอัตลักษณ์ของชุมชน
โอกาส (opportunities)	อุปสรรค (threats)
- จังหวัดนครปฐมมีนโยบายที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง - ความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ทำให้ความสนใจมาพื้นที่ในจังหวัดนครปฐมมากขึ้น - พื้นที่ตำบลจี่รายอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ สามารถใช้โปรแกรมในการท่องเที่ยวระยะสั้น 1 วัน สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาน้อย	- งบประมาณในการจัดการจากภาครัฐยังไม่เพียงพอต่อการสร้างแนวทางระยะยาว - ขาดบุคลากรรุ่นใหม่ในพื้นที่ที่จะสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลกับกลุ่มผู้สนใจภายนอก - ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่เน้นประหยัดและรักสุขภาพ ทำให้ปริมาณการซื้อของลดลงและตระหนักถึงคุณภาพสินค้ามากขึ้น

2. การออกแบบด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้มาจากระบบการมีส่วนร่วมกับชุมชน

จากการศึกษาการออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ใช้กระบวนการวิจัยที่ครอบคลุมการลงพื้นที่ เก็บข้อมูล และการจัดประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกับชุมชน ผลการวิเคราะห์นำไปสู่การคัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพจำนวน 10 จุด โดยแต่ละพื้นที่ได้รับการออกแบบกิจกรรมที่สร้างอัตลักษณ์และตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เยาวชน ครอบครัว ผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยว และบุคคลทั่วไป กิจกรรมแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) พื้นที่วัฒนธรรมของชุมชน เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมที่เป็นพื้นฐานของชุมชนเป็นหลัก ได้แก่ กิจกรรมประจำปี กิจกรรมชั่วคราวของภาครัฐตามนโยบายที่เกิดขึ้น และกิจกรรมของสถาบันภายนอกที่เข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่ เช่น การบูรณาการงานวิชาการ งานวิจัย ซึ่งกิจกรรมในส่วนนี้เป็นกิจกรรมที่สร้างความมีส่วนร่วมของภาคชุมชนกับภาครัฐได้มากที่สุด เนื่องจากหน่วยงานที่เข้ามาร่วมจะมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ใช้สำหรับกิจกรรมนี้ ได้แก่ วัดจี่ราย พื้นที่ส่วนกลางของชุมชนหรือพื้นที่ของภาครัฐ เช่น โรงเรียนวัดจี่ราย โรงเรียนจี่รายบุญมีรังษุณี องค์การบริหารส่วนตำบลจี่ราย แนวคิดการออกแบบพื้นที่ คือ การเปิดพื้นที่เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ใช้สำหรับการสร้างกิจกรรมหลักของพื้นที่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท และ

ส่วนที่เปิดโล่งไว้สำหรับกิจกรรมที่ยืดหยุ่นไปตามเทศกาลต่าง ๆ

2) พื้นที่ท่องเที่ยว เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ผู้เข้ามาใช้พื้นที่ส่วนนี้เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยพื้นที่ประกอบไปด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ด้านภูมิทัศน์ และด้านวัฒนธรรม ได้แก่ พื้นที่ทางธรรมชาติ สวน และพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน ซึ่งสามารถใช้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวทั้งการออกกำลังกาย ส่วนที่สองซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับส่วนแรกคือ พื้นที่สังคมวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นจุดเด่นของพื้นที่ในตำบลจี่ราย ได้แก่ พื้นที่ของวัด และพื้นที่ของชุมชน แนวความคิดในการออกแบบส่วนนี้ คือ การเชื่อมโยงพื้นที่ให้เชื่อมต่อกับเส้นทางคมนาคมที่ปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น จุดพักและบริการรถจักรยาน เป็นต้น

3) พื้นที่เศรษฐกิจชุมชน เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยประกอบไปด้วย 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนแรกคือ พื้นที่เดิมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจ ได้แก่ พื้นที่ตลาดเก่าริมน้ำจี่ราย และสถานีรถไฟจี่ราย ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมแต่โบราณ มีคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจถึงปัจจุบัน พื้นที่เส้นทางผ่านชุมชนตลาดเก่าจี่รายไปถึงพื้นที่ชุมชนบ้านโรงหวด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการตั้งชุมชนอยู่อย่างหนาแน่น เนื่องจากเดิมเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของพื้นที่ด้านเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมในอดีต แต่เนื่องจากปัจจุบันสินค้าได้รับความสนใจน้อยลง ทำให้พื้นที่ชุมชนบ้านโรงหวดปรับเปลี่ยนจากการผลิต

เพื่อขายเป็นเพื่อแสดงสาริตให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม ประกอบกับมีกิจกรรมอื่น ส่วนที่สอง คือ พื้นที่ใหม่ เป็นพื้นที่ที่เริ่มมีการพัฒนากิจกรรมขึ้นมาภายหลัง เช่น พิพิธภัณฑ์รถเก่าเจษฎาเทคนิคมิวเซียม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ในส่วนนี้แนวคิดในการออกแบบจึงเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของกิจกรรมเดิมและเพิ่มเรื่องของการสร้างรายได้จากสินค้าที่มีอยู่เดิมและการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ผ่านการส่งเสริมการอบรมจากองค์กรการศึกษา การปรับปรุงพื้นที่ เปิดพื้นที่ค้าขายของที่ระลึกบริเวณถนนเส้นจิวราย-สัมปทวน เพื่อเป็นตลาดกระจายรายได้ให้กับชุมชน

4) พื้นที่กิจกรรมเยาวชน เป็นพื้นที่ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท สมัยนิยม เนื่องจากรองรับกิจกรรมของเยาวชนในพื้นที่เป็นหลัก โดยการสร้างความรู้สึกในพื้นที่ร่วมกัน

ซึ่งเป็นการกระตุ้นการสำนึกรักษามรดก โดยพิจารณาเลือกพื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่าย เช่น ลานกลางชุมชน หรือพื้นที่รกร้างใกล้ระบบขนส่งสาธารณะ ผนวกกับแนวคิดการออกแบบที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่มเยาวชนและครอบครัว

จากการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ พบว่า สามารถออกแบบเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในช่วงแรกนั้นจึงต้องเน้นพื้นที่อยู่ใกล้กัน สามารถรวมเข้าเป็นจุดเดียวกัน โดยการกำหนดพื้นที่นำร่องได้ 10 จุด ครอบคลุมเส้นทางสายหลักและสายรอง เส้นทางคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางราง การพัฒนาสร้างแลนด์มาร์กผ่านกระบวนการเสนอแนะจากชุมชน การแก้ไขเกิดเป็นเส้นทางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้แนวคิด “จิวราย มีดี” ชื่อว่าเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือ GOLD LINK ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงงานปรับปรุงพื้นที่ 10 จุด (ที่มา : Chokdee Srisombat)

3. การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกันระหว่างเยาวชน คนในพื้นที่และหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ในระยะยาว

จากการศึกษาที่มุ่งสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่

ร่วมกันระหว่างเยาวชน คนในพื้นที่และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อความยั่งยืนในการบริหารจัดการและดูแลพื้นที่ กระบวนการวิจัยเริ่มจากการเก็บข้อมูลเชิงกว้างและเชิงลึก ก่อนนำเสนอและเปิดให้แสดงความคิดเห็นจากกลุ่มเยาวชน ประชาชนและองค์กรท้องถิ่น ซึ่งได้รับข้อมูลทางด้าน

กายภาพของพื้นที่และความต้องการของประชาชน ผลจากการวิเคราะห์สามารถสรุปพื้นที่ของแต่ละกลุ่มได้ดังนี้ 1) กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มที่ต้องการพื้นที่กิจกรรมที่สร้างสรรค์ พัฒนาทักษะทางร่างกายและศิลปะ 2) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ เป็นกลุ่มที่เน้นการสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนและส่งเสริมรายได้ เศรษฐกิจ 3) กลุ่มองค์กรภาครัฐ เป็นกลุ่มที่ต้องสนับสนุนแผนเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับภาพรวมของชุมชน เพราะชุมชนในพื้นที่ยังต้องพึ่งพาผู้นำในการขับเคลื่อนพัฒนา นำไปสู่การออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ 10 จุด ของคณะผู้วิจัย ที่สะท้อนถึงความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์และบริบทของพื้นที่ การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย การดูแลรักษาพื้นที่ให้ยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลจิวราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะและศักยภาพของตำบลจิวรายต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนอย่างยั่งยืน

ด้วยความโดดเด่นในด้านภูมิทัศน์ วัฒนธรรม และโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคม ตำบลจิวรายจึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนแบบยั่งยืน การพัฒนาที่ควรมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและการสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตำบลจิวรายมีจุดเด่นที่ผสมผสานระหว่างภูมิทัศน์และวัฒนธรรม จัดอยู่ในกลุ่มชุมชนที่มีลักษณะเด่นทั้งด้านภูมิทัศน์และวัฒนธรรม ดังนี้

1) มิติทางวัฒนธรรม มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมทั้งพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และพื้นที่วัฒนธรรม เช่น ตลาดเก่าจิวราย สถานีรถไฟ วัด และสะพานข้ามแม่น้ำสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเพณีและเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่สามารถนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ชุมชนบ้านหม้อดินบ้านโรงหวด พิพิธภัณฑ์รถเก่า พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยโด่งโด่ง เป็นต้น เนื่องจากในปัจจุบันความนิยมในผลิตภัณฑ์ดังกล่าวลดลง ส่งผลให้การสืบสานภูมิปัญญาชุมชนลดน้อยลง และทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มเลือนหายไป ทางคณะผู้วิจัยได้

เสนอการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในหลายองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนีย์ รูปทอง (Thupthong, 2019) ที่เสนอให้จัดตั้งแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่และบูรณาการให้เข้ากับกิจกรรมของสถานศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักในภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาและเอกลักษณ์ชุมชน จึงเป็นเรื่องที่ต้องหาวิธีการที่เหมาะสม อีกทั้งการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในด้านการตลาดปรับประยุกต์สินค้ารวมทั้งบริการเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่

2) มิติทางภูมิทัศน์ ตำบลจิวรายเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศ ประกอบด้วย ไร่ นา สวน และชุมชนริมน้ำ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแม่น้ำและคลองขุดที่เชื่อมต่อกัน ทำให้สามารถเข้าถึงได้สะดวกหลายรูปแบบ ลักษณะเชิงสัณฐานของพื้นที่นี้สอดคล้องกับการศึกษาของรูปนี้ รตนธาวาร (Rattanathaworn, 2015) ที่กล่าวถึงพัฒนาการของชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรี ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์และความหลากหลายของพืชพรรณ แม้จะไม่ใชแหล่งท่องเที่ยวหลัก แต่สามารถพัฒนาให้มีศักยภาพมากขึ้นได้ แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวในชุมชนโดยสอดคล้องกับแนวทางของ อุษา กล้าวิจารณ์ (Klawijan, 2017) ที่ได้เสนอแนวทางสำคัญ ได้แก่ 1) การดูแลความสะอาดและเส้นทาง การเดินทาง 2) การพัฒนาที่พัก ร้านอาหาร และโฮมสเตย์ 3) การฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และส่งเสริมจุดจำหน่ายสินค้าชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอนาคต

2. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ผ่านการออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของตำบลจิวรายมุ่งเน้นการผสมผสานระหว่างลักษณะทางกายภาพและมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านกระบวนการออกแบบงานสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม และศิลปะสร้างสรรค์ตามแนวคิดจากโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Environment Conservation System: CECS) ภูมิทัศน์วัฒนธรรม หมายถึง พื้นที่ที่ประกอบด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางความงาม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยได้จัดให้ตำบลจิวรายอยู่ในประเภทที่ 2 คือ ชุมชนที่มีลักษณะเด่นทั้งด้านภูมิทัศน์และวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การ

หาแนวทางพัฒนาโดยผ่านกระบวนการออกแบบผ่านสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ และสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) แนวทางการปรับปรุงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม พบว่า รูปแบบการปรับปรุงประกอบด้วยแนวคิดการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมและบริบทของพื้นที่เอาไว้ การปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวนำไปสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภวรรณ ตีระรัตน์ และสันติธร ภูริภักดี (Teerarat & Pooripakdee, 2021) ที่กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีอัตลักษณ์ที่ดึงดูดผู้เดินทางท่องเที่ยวและทำกิจกรรมท่องเที่ยว สร้างสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้น่าดึงดูดใจ ปลอดภัย ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจในพื้นที่และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดี และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแสดงความคิดเห็น นำไปสู่แนวทางการออกแบบผลงานสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า (Phaetlakfa, 2013) ที่กล่าวว่า เป็นการร่วมมือกันของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการของชุมชน ผู้นำแหล่งเรียนรู้ชุมชน ตัวแทนครูอาสาสมัครตัวแทนชุมชน และผู้วิจัยเอง

2) แนวทางการจัดการด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ส่งเสริมการท่องเที่ยว แนวทางการจัดการกิจกรรมสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสมัยใหม่ เพราะช่วยสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำ กระตุ้นเศรษฐกิจและยกระดับอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่ทำงานร่วมกันกับแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นประเด็นหลักของงานวิจัยครั้งนี้ ความสำคัญของการมีกิจกรรมสร้างสรรค์นั้น สรุปได้ดังนี้

2.1) เป็นการสร้างประสบการณ์ตรงระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจที่สามารถกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นถึงมือผู้ค้ารายย่อยได้จริง อีกทั้งกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้นจะทำให้เห็นคุณค่าของพื้นที่หรือปัญหาที่เป็นจริงได้ชัดเจน สอดคล้องกับ สุชนาต สิงหาปัด (Singhapat, 2017) ที่กล่าวว่า กระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมายังชุมชนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกับเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นผ่านการเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางศาสนาและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นปฏิสัมพันธ์

การมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างแท้จริง

2.2) การสร้างกิจกรรมที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมสาธิตการทำดอกไม้ของกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่วัดจิวราย และการแสดงกลองยาวของชาวบ้านชุมชนโรงหวด เป็นการนำเสนอวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน และใช้เป็นกลยุทธ์ในการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นเชิงนามธรรมที่ไม่สามารถรับรู้ได้โดยง่าย สอดคล้องกับ ขนิษฐา เปี่ยมคุ้ม และมณฑกานติ ชุบชูวงศ์ (Piamkum & Chubchuwong, 2022) ที่กล่าวว่า ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นประสบการณ์ด้านการมีปฏิสัมพันธ์มากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องได้สู่ทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ ทำให้เห็นว่าทั้งกระบวนการแนวทางการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรมซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมเชิงรูปธรรมและแนวทางการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมเชิงนามธรรม ต่างต้องทำงานควบคู่กันจึงทำให้แนวทางการทำงานท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านนโยบายและการจัดการพื้นที่ ควรนำแนวคิดการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรม (CECS) ไปบรรจุในแผนพัฒนาของ อบต. จิวราย เพื่อใช้เป็นกรอบควบคุมการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้กลมกลืนกับอัตลักษณ์เดิม พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรมบุคลากรและภาคีชุมชน

2. ด้านเศรษฐกิจและการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรนำแหล่งมรดกวัฒนธรรมและภูมิทัศน์มาเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ และยกระดับกิจกรรมชุมชนให้เป็นกิจกรรมเวิร์กช็อปที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมลงมือทำ เพื่อกระจายรายได้สู่ผู้ค้ารายย่อยโดยตรง

3. ด้านการศึกษาและการสืบสานภูมิปัญญา ควรบูรณาการองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรของสถานศึกษาในพื้นที่ และเชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้เป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อป้องกันการเลือนหายของภูมิปัญญา

4. ด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม

การปรับปรุงพื้นที่ในอนาคต ควรใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทาง โดยต้องคำนึงถึงบริบทดั้งเดิมของชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรี เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาภาพรวมของชุมชนตำบลจี่วรายในมิติ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการออกแบบพื้นที่กิจกรรม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในระยะต่อไป ดังนี้

1. ด้านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรศึกษารูปแบบ การส่งเสริมให้หน่วยงานท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการ ประสานงาน เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และกรรมสิทธิ์ที่ดินอย่างรวดเร็ว โดยเน้นกระบวนการที่เปิด ให้ชุมชนมีส่วนร่วมรักษาอัตลักษณ์ตนเองอย่างยั่งยืน

2. ด้านความเป็นไปได้และการดูแลรักษาภายนอกแบบ ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับผลงานออกแบบทั้ง 10 จุด ในมิติ ความเหมาะสมของขนาดพื้นที่และทรัพยากรของชุมชนใน การบำรุงรักษาระยะยาว รวมถึงการพัฒนาแบบก่อสร้างให้ สมบูรณ์เพื่อนำเสนอขอรับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ

3. ด้านการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น ควร ศึกษาแนวทางการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างผู้จัด กิจกรรม ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว และกลุ่มผลิตภัณฑ์ ชุมชน เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียนและรักษาความต่อเนื่องของ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. ด้านการบูรณาการองค์ความรู้สู่เยาวชน ควรศึกษาการ นำองค์ความรู้ด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมไปบูรณาการ ร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียนในพื้นที่ ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐานและสร้างความต่อเนื่อง ในการอนุรักษ์จากรุ่นสู่รุ่น

References

Boon-ying, P. (2023). Theory and principle of community development (เอกสารประกอบการ สอนวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน) [Unpublished manuscript]. Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University.

Chittangwatthana, B. (2005). **Sustainable tourism development (การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน)**. Tourism Authority of Thailand Academic Center.

Chumruksa, C., Niramol, K., & Suwanmanee, S. (2019). Cultural landscapes of Khao Pu's community learning center on the way of life, water and forest

(ภูมิทัศน์วัฒนธรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวิถี คน น้ำ ป่า เขาปู้). **Journal of Education Thaksin University**, 19(1), 115–133. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/eduthu/article/view/191434>

Global Sustainable Tourism Council. (2019). **GSTC criteria for tourist attractions version 2.0 (เกณฑ์ GSTC สำหรับแหล่งท่องเที่ยว Version 2.0)**. <https://www.gstc.org/wp-content/uploads/GSTC-Criteria-for-Destinations-2.0-Thai.pdf>

Kirdsiri, K. (2008). **Community and cultural landscape (ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม)**. Southeast Asia Publishing House.

Klawijan, U. (2017). Guidelines for success of community-based tourism management (แนวทางสู่ความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน). **SAU Journal of Social Sciences & Humanities**, 1(2), 70–79. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/172274>

Namburi, S. (2019). Participation theory in public administration (ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์). **The Journal of Research and Academics**, 2(1), 183–197. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/179213>

Office of the National Culture Commission, Ministry of Culture, & Faculty of Architecture, Silpakorn University. (2006). **Guidelines for cultural landscape management (แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม)**. Amarin Printing and Publishing.

Padthaisong, S. (2002). Community culture: Conditions for community strength (วัฒนธรรมชุมชน : เงื่อนไขความเข้มแข็งชุมชนหมู่บ้าน). **Journal of Behavioral Science**, 8(1), 11–20. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/BSRI/article/view/1989>

Phaetlakfa, C. (2013). Participation of urban community in developing arts and culture learning center: Cast study, Lad Prao community (การมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนลาดพร้าว). **Institute of Culture and Arts Journal**, 14(2), 1–23. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/15165>

- Piamkum, K., & Chubchuwong, M. (2022). An analysis of creative tourism activities affecting the satisfaction and loyalty of Thai tourists: A case study of Ban Laem sub-district community, Suphan Buri (การวิเคราะห์ประสิทธิภาพจากการเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษา ชุมชนตำบลบ้านแหลม จังหวัดสุพรรณบุรี). *Journal of Social Sciences and Humanities Association of Private Higher Education Institutions of Thailand*, 28(2), 77–90. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/apheit-ss/article/view/258777>
- Polnyotee, M., Noonium, S., & Sakulwanichcharoen, S. (2022). Sustainable community-based tourism development guideline: A case study of Tai Dam community at Ban Na Pa Nard, Chiang Khan district, Loei province (แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย). *Journal of International and Thai Tourism*, 18(1), 1–25. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jitt/article/view/254270>
- Rattanathaworn, T. (2015). A study of spatial morphology of urban communities in agricultural areas in the Nakhon Chai Si river basin Nakhon Pathom province (การศึกษาฐานเชิงพื้นที่ของชุมชนเมืองในพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม) [Unpublished manuscript]. Faculty of Architecture and Design, Rajamangala University of Technology Rattanakosin.
- Singhapat, S. (2017). Creative cultural tourism: Additional revenue activities for Phutai's Ban Phon community in Kalasin province (ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม : กิจกรรมสร้างรายได้เพิ่มแก่ชุมชนผู้ไทบ้านโพน จังหวัดกาฬสินธุ์). *Burapha Journal of Political Economy*, 5(1), 53–67. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu/article/view/199190>
- Teerarat, S., & Pooripakdee, S. (2021). Perceptions of 2nd tier city's attractiveness in Thailand that affect corporate meetings and incentive travel business's preferences (การรับรู้ในเสน่ห์เมืองรองของประเทศไทยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในธุรกิจการประชุมองค์กรและการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล). *Journal of Yala Rajabhat University*, 16(3), 337–347. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/yru_human/article/view/241849
- Thai Health Working Group. (2011). **Thai health 2011: HIA: A mechanism for healthy public policy.** Institute for Population and Social Research, Mahidol University, Thai Health Promotion Foundation, and The National Health Commission Office. <https://www.hiso.or.th/thaihealthstat/report/thaihealth.php?y=2011&l=eng>
- Thupthong, S. (2019). **Guidelines for promotion Ban Ronghuad earthenware learning center according to philosophy of the sufficiency economy (แนวทางส่งเสริมแหล่งเรียนรู้เครื่องปั้นดินเผาบ้านโรงหวดตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง)** [Master's thesis, Silpakorn University]. DSpace at Silpakorn University. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/2719>
- United Nations Thailand. (n.d.). **Our work on the sustainable development goals in Thailand (งานของเราเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย)**. <https://thailand.un.org/th/sdgs>